

KOCSIS Lenke

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Nyelv- és Irodalomtudományi Doktori Iskola
Újvidék, Szerbia
lenkeko@gmail.com

A VERSES REGÉNY FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE AZ ANGOL NYELVŰ IRODALOMBAN

Addison, Catherine: *A Genealogy of the Verse Novel*.

Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2017, 494

A verses regény műfajáról kevés átfogó igényű tanulmány készült, és műfaj-monográfia írásával is csak alig néhány kutató próbálkozott (a magyar irodalomtudomány egyetlen verses regény műfaj-monográfiája Imre László *A magyar verses regény* [1990] című kötete). Ennek egyik oka feltehetően az, hogy a legtöbb nemzeti irodalomban (például a regényhez viszonyítva) kevés a műfajba sorolható, vagy annak hatását mutató alkotás jött létre. Az angol nyelvű irodalomban a viktoriánus korban vált az olvasóközönség előtt is közzismertté a verses regény, ebben az időszakban még csak az Egyesült Királyságban jelentkezett, azóta viszont az összes anglofón ország irodalmában elterjedt a műfaj. Az *A Genealogy of the Verse Novel* [*A verses regény genealógiája*] szerzője Catherine Addison a Zululandi Egyetem Bölcsészettudományi Kara Anglisztika Tanszékének tanára, szakterülete a romantika költészete.

A kötet bevezetőjében Addison Vikram Seth *The Golden Gate* (1986) című verses regényét emeli ki (Addison 2017, 1), mint a műfajt a XX. században újra az angol nyelvű olvasóközönség figyelmébe emelő szöveget (a magyar irodalomban ezt a szerepet Térey János 2001-ben megjelent *Paulusa tölti be*). A bevezetőben Addison egyrészt a műfajjal kapcsolatos alapvető problémákat és gyakran felmerülő kérdéseket tekinti át, melyek megválaszolására a következő *Genre* [*Műfaj*] című fejezetben kerül sor, másrészt a kötetben vizsgált szövegek jellemzőiről

igyekszik alapvető információkat adni, ezáltal körülhatárolva a korpuszt és előrevetítve a négy terjedelmesebb, elemzéseket tartalmazó fejezet tartalmát. Itt a narráció típusa és a feldolgozott témák alapján rendezte kategóriákba a verses regényeket: Don Juan-történetek, verses levélregények, fikcionális önéletrajzok, mítoszokat feldolgozó történetek, szórakoztató irodalom, közösségek és családok történetei, tudományos fantasztikum, szerelmi történetek, dokumentarista művek, politikai kommentár vagy tiltakozás, epikus jellegű történetek nemzetekről vagy elnyomásról és fiatal olvasóknak szánt nevelődésfejlődés narratívák (Addison 2017, 5). A felsorolt szövegeket a monográfia későbbi fejezeteiben megjelenésük ideje és formai szempontok alapján csoportosította.

Addison egy az angol nyelvű szakirodalomban gyakran felmerülő kérdésből kiindulva kezdi el kifejtetni a verses regény műfaji jellegzetességeit: Miért van szükség a „verse novel” [verses regény] és a „novel is verse” [regény versekben] szinonimaként kezelt, elsősre ellentmondásosnak tűnő hibrid taxonómiákra, ha az így meghatározott szövegek beleillenek a narratív költészet kategóriába? (Addison 2017, 12). A kérdésre adható egyik lehetséges válasz az, hogy a megnevezés nem más, mint egy XIX. századi marketingfogás. A kiadók a regény egyre növekvő népszerűségét kihasználva a „verses regény” és a „regény versekben” megjelölésekkel igyekeztek az olvasók számára vonzóbbá tenni a verses epikát. Ez az elképzelés Addison szerint sem ad kielégítő választ a fenti kérdésre, viszont már rámutat a verses regény műfajának egy kulcsfontosságú jellemzőjére, a regényszerűsége (Addison 2017, 13). A *Műfaj* című fejezet jelentős részét ennek vizsgálata és a műfaji kategória létjogosultságának igazolása teszik ki. A szerző több alkalommal, más-más megközelítéssel tér vissza a szókapcsolat „verses” komponensének vizsgálatára is. Áttekinti többek között, hogyan hatottak a modern költői irányzatok és a posztmodernben megújuló líra a műfaj fejlődésére. A fejezet konklúziójában Addison meggyőzően érvel a hibrid műfajnév létezésének jogosultsága mellett és oldja fel a megnevezésben található ellentmondást. A verses regények egy része ugyan beilleszthető a narratív költészet kategóriába, de Addison szerint nem létezik olyan hagyományos epikai alműfaj, ami az összes ide sorolható alkotás befogadására alkalmas lenne. Megállapítja, hogy a verses regények egyszerre regények és narratív költemények, emellett a próza és a líra határait is egybemosó alkotások. Ennyire sokrétű szövegek esetében indokolttá válik tehát egy olyan műfajnév használata, amely kifejezi ezt az összetettséget (Addison 2017, 35). A jellegzetességek összefoglalására, amelyek alapján verses regénynek minősíthető egy szöveg, vagy valamilyen oknál fogva részévé válik a műfaj fejlődéstörténetének, a második *Early Verse Novels [Korai verses regények]* című fejezetben kerül sor. Addison figyelembe

vette a szerző és/vagy kiadó által adott műfajmegjelöléseket „verse novel” [verses regény], „poetical novel” [költői regény] és „novel is verse” [regény versekben], de ezeket az általában alcím formájában megjelenő meghatározásokat nem tekintti elsődleges kritériumnak. Fontos a terjedelem, ennek ellenére olyan szövegek is bekerültek a válogatásba, melyek szigorúan tekintve novellák, elbeszélések lennének, továbbá olyan antológiák, melyek egy nagyobb történeté olvashatók össze. Elengedhetetlen jellemző a realizmus, a hétköznapiaság, az egyszerű használati tárgyak jelenléte, egy önálló, a szereplők közvetlen környezetén kívül is működőképes valóság. Az eposzoktól és más verses epikai műfajoktól eltérően a verses regények döntő többségének cselekménye a szerző jelenében vagy a közeli múltban játszódik, vagyis a kortársaság is a műfaj egyik ismertetőjegyének tekinthető (Addison 2017, 36–38). A jellegzetességek megállapítása során elsősorban Christopher Pollnitz, Ian Watt, Mihail Bahtyin és Lukács György verses regénnyel, regénnyel és verses epikával foglalkozó tanulmányaira hivatkozik. Addison a verses regényeket vizsgáló „maroknyi kritikus” közül Pollnitz műfaj-meghatározását idézi, aki Ausztráliában megjelent művekről írt tanulmányában igyekezett egy pontos definíciót adni, melyben a szerzői szándékot, a verselést, valamint az olyan alapvető regénykellékeket nevezi meg elengedhetetlen kritériumként, mint a nézőpont, a szereplők és a cselekmény ábrázolása (Addison 2017, 37). A regényszerűség meghatározó jellemzőit, a próza és verses epika közötti lényegi különbségeket illetően Addison elsősorban három szerző munkásságából merít, Watt, Bahtyin és Lukács. A *Rise of the Novel* (1957) című monográfiájából a realizmus prózában betöltött fontosságát emeli ki, és az egész kötetben Watt értelmezése szerint használja a fogalmat. Bahtyin (*The Dialogic Imagination: Four Essays* [1981]) és Lukács (*Realism in Our Time* [1964], *The Theory of the Novel* [1971]) munkásságából olyan esszékre hivatkozik, melyekben a szerzők a próza és a verses epika közötti különbségeket tárgyalják, mint például a hétköznapi használati tárgyak jelenléte a szövegekben, akár csak említés szinten (Addison 2017, 38).

A monográfia egyik erőssége az alaposan kidolgozott irodalom- és műfajelméleti háttér. Ennek köszönhetően – mint már említettem – Addison meggyőzően érvel a verses regény műfajának létjogosultsága mellett, és sikerül felállítania egy kellőképpen engedékeny kritériumrendszert, amelynek segítségével XIX., XX. és XXI. századi szövegek egyaránt vizsgálhatók. Már a *Korai verses regények* című fejezetben nyilvánvalóvá válik, hogy Addison rugalmasan értelmezi a műfaj kezdeteit és tágan a kereteit. Az első bemutatott szöveg William Chamberlayne 1659-es *Pharonnidája*, melyben az ókori görög kalandregény, a lovageposz és a románc jellegzetességei egyaránt megtalálhatók. Addison

az elemzés során leginkább olyan szövegrészekre koncentrálok, melyek modern értelemben regényszerűek és a hagyományos verses epikához viszonyítva realitásnak mondhatók, de felmerül a szerzővel kortárs események megjelenítésének kérdése is (Addison 2017, 39–41). A XVIII. századi szövegek közül Anna Seaward *Luisa* (1784) című versekben írt levélregénye hasonlít leginkább egy verses regényre, ami az „*A Poetical Novel in Four Epistles* [Költői regény négy episztolában]” alcímmel jelent meg (Addison 2017, 50–52). Addisonnak nem mindegyik esetben sikerült teljes egészében meggyőznie arról, hogy a négy bemutatott *Don Juan* (1819–1824) előtti szöveg szerves része a verses regény fejlődéstörténetének, ennek ellenére jól illusztrálja azt az útkeresést és kísérletezést, amelynek eredménye a XIX. században egy új műfaj lett.

A Byronnak szentelt alfejezetben két szöveg kerül elemzésre: a *Beppo* (1818) és a *Don Juan*. Addison a *Beppót* verses novellának tekinti és a *Don Juan* közvetlen előzményének, részben azért, mert Byron ebben a szövegben használta először az ottava rimát. A *Don Juan*-elemzés a már előbb említett jellemzőket veszi számba, csupán a narrátor kiemelt szerepének vizsgálatában tér el jelentősen az előzőektől (Addison 2017, 59–72). Puskin *Anyeginjét* (1824–1832) leginkább *Don Juan*ból kiindulva és azzal összevetve taglalja (Addison 2017, 75–81), Adam Mickiewicz *Pan Tadeuszát* (1834) pedig az *Anyegin*hez hasonlítja (Addison 2017, 81–83). A monográfiában a több mint hetven elemzett verses regény közül csak Puskin és Mickiewicz művei nem angol szerzők szövegei, a *Don Juan*on kívül pedig csak egy kortárs angol mű jelent meg magyar fordításban, Anne Carson kanadai költőné 1998-as *Vörös önéletrajza* (2017) című könyve.

A *The Victorian Period* [A viktoriánus kor], a *The Earlier Twentieth Century* [A korai huszadik század] és a *The Contemporary Age* [A kortárs] című fejezetekben Addison versforma szerint rendezte kisebb-nagyobb csoportokba az elemzett verses regényeket. Visszatérő szerkezetek a blank verse, az ottava rima, a szonett, a szabadvers és az *Anyegin*-strófa. A szabálytalan és egyes verselés inkább a XX. és XXI. századra jellemzőek, de utóbbira már a *Korai verses regények* fejezetben található példák a verses levélregények között: Christopher Antsey *The New Bath Guide*-ja (1766) és Thomas Moore Fudge család története. A XIX. században az itt összegyűjtött verses regények alapján sem Byronnak, sem Puskinnak nem akadt követője az angol irodalomban, ugyanakkor a XX. és XXI. században találunk olyan szövegeket, amelyek versformában és/vagy témában kapcsolódnak ezekhez. Addison a kortárs, szabad versformában írt szövegek verstani szempontú elemzését és csoportosítását tartja legproblematisabbnak. Utóbbi kijelentését az olyan körülményes alfejezetcímek, mint a „Short-Line and Short-to-Longer-Line Free Verse” [rövid-soros és rövidebb-hosszú-soros szabadversek] (Addison 2017, 362) is alátámasztják.

A verses regény genealógiája több szempontból is izgalmas kiadvány. A feldolgozott korpusz mennyisége és sokszínűsége kapcsán már figyelemre méltó lenne, hiszen nemcsak több ország, hanem több kontinens irodalmából áll össze, és egy kétszáz évnél hosszabb időintervallumot tekint át. Ezenfelül Addison sikeresen foglalt egy aránylag áttekinthető, formai kritériumok alapján létrehozott rendszerbe több mint hetven igen különböző verses regényt, a bevezetőben még egy tematikus áttekintést is adva. A műfaj jellemzőivel kapcsolatban gyakran felmerülő kérdések többségére választ kínál a kötet. Kevés kutató foglalkozik például azzal, hogy egyes verses regények terjedelmüket tekintve elbeszélések, ezeket a szövegeket általában figyelmen kívül hagyják. Természetesen vannak olyan, a témával kapcsolatos kérdések, amik Addisonnál nem merülnek fel vagy csak említést tesz róla néhány fejezetben, mint például a gyerek- és az ifjúsági irodalom verses regényei. Ezek ellenére egy saját koncepcióval rendelkező, következetesen összeállított, előremutató műfaj-monográfiát vehetünk kézbe.

Irodalom

- Addison, Catherine. 2017. *A Genealogy of the Verse Novel*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Antsey, Christopher. 1807. *The new Bath guide*. Bath: Brown.
- Bakhtin, M. M. 1981. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Ford. Caryl Emerson-Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Byron, George Gordon. 1964. *Don Juan*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Carson, Anne. 2017. *Vörös önéletrajza*. Ford. Fenyvesi Orsolya. Budapest: Magvető.
- Chamberlayne, William. 1659. *Pharonnida: A Heroick Poem*. London: Robert Clavell.
- Imre László. 2017. *A magyar verses regény*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Lukács György. 1962. *Realism in Our Time: Literature and the Class Struggle*. Ford. John Mander-Necke Mander. New York: Harper and Row.
- Lukács György. 1971. *The Theory of the Novel: A Historico-Philosophical Essay on the Forms of Great Epic Literature*. Ford. Anna Bostock. Cambridge: M.I.T. Press
- Moore, Thomas. 1895. *Thomas Moore's complete poetical works*. New York: T. Y. Crowell.
- Pollnitz, Christopher. 2004. Australian Verse Novels. *Heat* (7): 229–252.
- Puskin, Alekszandr Szergejevics. 2013. *Jevgenyij Anyegin*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Seward, Anna. 1810. Louisa: A Poetical Novel, in Four Epistles. In *The Poetical Works of Anna Seward*, vol. 2. 219–294. Edinburgh: Ballantyne.
- Térey János. 2001. *Paulus*. Budapest: Palatinus.
- Watt, Ian. 1957. *The Rise of the Novel: Studies in Defoe, Richardson and Fielding*. Berkley: University of California Press.